

lis, qui sit in insidijs circumventus: si autem illorū nullus talis ostenditur, & re ipsa cuncta haec confirmantur, tum quidem quod olim illa sustinuerit, tum uero quod adhuc atq; hodie quoq; regibus & principibus & gentib; & populis Christus Dei oppugnetur, quidam impeditat, ne ipse sit de quo oraculum illud uaticinatur, quod ait: Adstiterunt reges terræ & principes conuenerunt in unum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius: uni etiam eidem quod in eodem Psalmo sequuntur conueniant, in quibus dicitur est: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu. Ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Etenim haec quoq; indubitatum in uno illo euentum propheta narrata sunt, quando illius discipulorum in omnem terram exiit lontanus, & in fines orbis terra uerba eorum. Planè autem Christum nominat, quod antecedit oratio, tanquam ex ipsius persona docens, illum esse filium Dei, ubi ait: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Cui adiunges etiam illud, quod in Proverbijs ex persona eiusdem prolatum est, ad hunc modum se habens: Antequam montes firmarentur, & ante omnes colles gignit me, & quod in nono ac centesimo Psalmo à patre ad illum dicitur ex hoc modo: Ex utero ante luciferum genui te. Sed attende quemadmodum unum & eundem nominatum Christum simul, & filium Dei, qui ab hominibus sit circumueniens, & sortem gentes accepturus, & fines terra posselurus, sacra litera futurum canant, duobus signis illius inter homines dispensationem significantes, & confititatione aduersus illum futurum, & gentium subeundem subiectione.

Scholia in Cap. XLVI.

Iudaicas opiniones de Messia, euang; aduentu & regno terreno, conculcit ac redarguit in hoc capitulo Eusebius, ac Psalmum secundum de nomine alio, quam de Iesu Christo Domino nostro, accipimus esse indicat.

Christus nominat quæcumq; postulet à patre impetrans. Cap. XVII.

Psal. 19. Impreat Dominus omnes petitiones tuas. Nunc cognoui quod salutis fecit Dominus Christum suum, exaudiens illum de celo lancto suo. Quoniam nunc propositi est demonstrare, in quâ multis locis nominatur Christus apud prophetas sic dictus, merito adiungam haec quoq; in quibus planissime Christus nunciatur. Ceterum totus Psalmus ex persona sanctorum uero sum preces emittit in ipsius Christi personam. Quum enim propterea & pro nobis factus homo, omnes accepterit contumelias, tñ cum illó supplicante, & patrem pro nobis deprecante, ipsi quoq; docemur orare, tanquam cum eo, qui bella aduersus nos sive uisibilis illa sit, sive etiam inuisibilis propulset. Quare à Psalmo uerba illa accipientes ad illum dicere solemus, quæ sic habent: Exaudiens te Dominus in die tribulationis tuae. Protege re nomen Dei Jacob, mitrat tibi auxilium de sancto, & de Sion suscipiat te. Deinde quoniam illi proprium est, tanquam ei qui magnus sit pontifex, spiritualia in glorificationibus ac prædicationibus deo, sacrificia pro nobis conficeret, quoniamque ut sacerdos & semetipsum ipse, & quem aliquippe de terra hominem, pro nobis perfectum atque integrum sacrificium Deo & patri obtulit, idcirco ad illum dicimus: Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pinguehat. Et qui omnia quæcumq; delibera, salutaris sunt atque utilia mundo, iure & merito sic illum alloquimur: Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, & omne consilium tuum impleat. Ad hec deinceps eius à morte redditum ad uitam confitentes, dicimus: exultabimus in salutari tuo. Etenim Christi salutare, quod nam aliud intelligatur tandem, nisi illius à mortali ad uiuos redditio, per quam omnes qui ceciderant, in pristinum statum restituitur ex quo etiam illud dicimus, Et in nomine Dei nostri magificabitur.

gnificabitur, & ampleat Dominus omnes petiti ones tuas. Post haec emnia docemur illud quoq; dicere: Nunc cognoui quod saluum fecit Dominus Christum suum: quippe qui non prius hoc intellexerimus, quam ubi salutis eius agnouimus, & refutare & tonis illius uitute m per speximus.

Scholia in Cap. XVIII.

Sed huius propheticum Eusebius in Enarratione Psalmi. 19. fecit, cum de Christo Iesu destrinxerit. At si p[ro]p[ter]e[re]t seruum propria experientia hoc est grammaticus & historicus, qui sciat ha[bit]u[m] evidentiā, anima adiutrix esse p[re]cacionem populi israelitici, propofitam eo tempore, quo Belus contra Ammonites. Dicunt Davidis legatos contra ius gentium, contumelia insigni affectos, uiolauerant) nego apparetur subiectum & auctor[is] quidem Davidis, dicitur uero loabi (si tuu ana consideres) legum est felicitate. 2. Sam. 10. Usu rem habere ex sequenti Psalmo, (in quo parta iam de Ammonites historia, & opiniis p[ro]p[ter]e[re]t reportatis, ac subiectio hostibus inquit seruum redditis). facia le[git] colligere.

Christus nominat Dominum patrem, & protectorem adeptus.

Cap. XVIII.

Dominus confirmatio populi sui, & protector salvationum Christi sui psal. 17. est. Hic quoq; Psalmus, qui nunc est in manibus, ad Christum referri solet: quippe qui eam precem continet, quam Christus quo tempore p[ro]fatus erat, precatus est. Proinde in initio Psalmus haec habet: Ad te, Domine clamavi, Deus meus non sileas a me, & similius siam descendantibus in lacum. In fine utero illius resurrectionem a mortuis canit, dicens: Benedic dominus, quoniam exaudiuit uocem depreciationis mea. Dominus adiutor meus & protector meus. In illo sperauit cor meum, & adiutor sum, & respexit a caro mea, & ex voluntate mea cõfitebor ei. Quibus diuinis & propheticus & spiritus adiungit: Dominus confirmatione populi sui, protector salvationum Christi sui est. Qui nos instruit quemadmodum omnia quæ in diuinis literis habent admirationem, & Christi nomine inscripta sunt, & ad salutem hominum gesta, sive præcepta, sive negotia, sive ad resurrectionem illius a mortuis pertinentia mysteria, cuiusmodi ea sunt de quibus nunc a giur, nunc a uirtute patris gesta sunt, qui in cunctis admirabilibus ac salutibus, & uerbis & factis suum Christum protegit.

Scholia in Cap. XVIII.

Iudicium de 17 Psalmo, quod de superiori. Gratia agit Psaltes Deo pro defensione, & ad miranda liberatione, ex malis magnisq; periculis. Et quia norat Eusebius Dauidem Regem & prophetam typum extitisse ueri illius Dauidis, Domini nostri Iesu Christi: video que de seipso Dauid praefuit est, ea sit admodum de Christo Iesu interpretatur est Eusebius.

Christus nominat tutorem sibi Deum adtribens, uniuersitatem resurrectionis illius dies.

& una domus Dei ecclesia ipsius. Cap. XIX.

Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Quia me- psal. 8. illor[um] est dies una in atris tuis super milia. Elegi abiecius esse in domo Dei mei magis, quam habitare me in tabernaculis peccatorum: Qui norunt " Christum Dei esse uerbum, & sapientiam, & lucem ueram, & uitram, deinde eum iohann. 1. dem factum esse hominem intelligunt, admirantur hoc quod omnem fidem superat propositum, adeo quidem, ut in uerba illa prouumpant: Et uidimus iohanna. 5. illum, & non habuit species, nec pulchritudinem, sed fuit species eius sine honore, & deficiens pro filio hominum, homo quem in plaga esset, & sciret ferre languorem, quoniam auerterit faciem suam, contemptus est. Itaq; merito Deum precantur, ut respiciat in faciem Christi, qua propter nos & ignorancias & contumelias passa est: & propter illum nobis fuit propitius, quoniam peccata nostra nulit, & pro nobis in dolore est. Hæc autem suppli- ges petunt

ces petunt propemodum cupientes, atque in uotis habentes, faciem glorie Christi uidere, & diem lucis illius contemplati. Porro hic fuit quatuor à morte ad uitam reuersus est, quem sanè, quum is unus sit & solus reuera proprius ac dominicus, meliore esse sicut alijs innumerabilibus diebus, siue qui com muniter intelligantur, siue qui à Moysi in solennibus & nouillenis & sabbatis lege sancti sunt, quos utiq; non dies, sed dierum umbras esse, dicitur. Apostolus docet. Hic autem solus & unus dominicus Saluatoris nostri dies, non in omni loco lucere, sed in solis atris Domini dictus est. Haec uero atria erunt per totum orbem terrarum Christi ecclesias, quae unius domus Dei. cum obtinet. In quibus optat atque eligit se potius abiecit esse, qui talia nouit, longe meliores non esse, quam in peccatorum tabernaculis: nisi forte ludorum, qui Christum Dei negant, aut aliorum diuersorum opinantur, nullumq; Deum coalentium, reliquarumq; à fide abhor tentium nationum conuentus, multo meliores esse, quam Christi ecclesias, quicunq; halce eligit, profiteretur.

Scholia in Cap. XX.

Habent in hoc capite Theologiam explicationem iurorum uerborum Pseudographi nostri Davidi Cyprius non solum de Christi faciem tui cui Davidem, quod in Regnum eius esset, filij Corah nuncupant, & quia melior est dies in atrio tuis, quam (alibi) milles elegi esse in lumen in domo Dei mei, potius quam habitare in tabernaculo impietatis, ita enim ueritatem Pagina.

Christus nominatio despiciens, atq; omnia probris passus, commutatioq; eius, populus eiusdem, qui ab inimicis exprobratur. Cap. XX.

TV uero repulisti & despexit, distolisti Christum tuum, eueristi testimentum legi tui. Profanasti in terra sanctuarium eius, & quae sequuntur. Quibus adiungit: Memor esto Domine opprobrii seruorum tuorum, quod continuit in finu meo multarum gentium, quod exprobaverunt inimici tui Domine, quod exprobaverunt communionem Christi tui. Per spiculam uero etiam in his Christi nomination memio sit, & futura in passione eiusdem memoratur. Vbi uero plus ocij nauci erimus, totum Psalmum explorantes demonstrabimus, nulli probris alij nisi saluatori ac Domino nostro accommodari posse, quae in eo proposita sunt. Sed enim ubi Christus iterum nominatur, quia tandem alius significetur nisi ille ipse, cuius commutationem, hoc est ecclesiam, & exprobaverunt, & adhuc exprobavit, qui dicuntur Christi inimici, siquidem Saluatoris nostri cruciatus, quos ipse pro nobis suscepit, ac pricipue mortem & crux, quicunq; Christi doctrinam oppugnat, exprobare nobis consuevit.

Scholia in Cap. XX.

EA que ex Psalmo 88 adducit Eusebius, non tam prophetiam de aduersitate, qua Christus nostra causa passus erat, quam querelam de dissipatione & calamitatibus Israelitae continent, scilicet uident qui uerba Psalmi cum iudicio legunt. Ideo non est usqueque, firmum id quod Eusebius his uerbis monet; Perspicue uero etiam in his Christi nomination memio sit, & futura in passione afflictio eius memoratur. Neq; enim ubiq; Christi aut Christorum nomen in ueteri instrumento libro occurrit, de Domino nostro Iesu, qui xer; & eo Christus dictus est, interpretandum erit: cum illud extra omnem controverksam sit, Prophetae, Reges, & Sacerdotes, Christus dicitur esse. Ac prefata sententia quidem sententia grammaticus & yriktos sensum in singulis locis sequi, quam allegoriam iudeorum & ceperat ei in detorquendis ad Christum circa delectum omnibus dicit.

Christus nominatio de semine David surgebat, qui cornu David nominatur, qui iudeos inimicos confundit, qui sanctificationem patris renovat. Cap. XXI.

IUrauit Dominus ipsi David ueritatem, & irritam non faciet eam de fructu producam

producam cornu ipsi David, paraui lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione, super ipsum autem effloreat sanctificatio mea. Hic quoq; de eo qui ex semine David oritur iurat Dominus, quod quidem semen eiusdem cornu nominat. & quum iterum nominatum Christum appellat, lucernam dicit se illi paruisse, propheticum utiq;, ut uerisimile est, uerbum quod ipsum Christum antecessit, qui solus instar solaris luminis, omnibus quoq; totum orbem terrarum incolunt hominibus exortus est. Sic pse quoq; David, ut Christi lucerna paratus ante illum fuit, utpote qui soli perfectio lumini comparatus, lucerna locum obtineat. Illuc uero, inquit, producam cornu locum uidelicet indicans, ubi significat Christum oriturum. Quum enim precatus esset David, ut sibi spiritu licet etiam contemplari illius natalem locum, dixissetq; uerba illa: Si introiero in tabernaculum domus mee, si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitionem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob: diuinus spiritus ei locum, qui est in Bethleem occultum detegit. Itaq; subiungit, dicens: Ecce audiuimus eum in Ephrata, (porro huc est ipsa Bethlehem) inuenimus eam in campis sylva, introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Quare merit postquam haec aperuit atq; indicauit, adiungit: Illuc producam cornu ipsi David, paraui lucernam Christo meo. Fortasse etiam ipsum in Bethlehem a Christo assumptum corpus, alio quodam intellectu his uerbis significans, quando per corpus tanquam per testaceum uas, inhabitanter in illo divina uirtus, quasi per lucernam, diuinus illius & rationalis luminis radix, in omnes emulit homines.

Scholia in Cap. XXI.

Oraculum Psalmi 137, recte (si propheticum sensum spectes,) de Christo interpretatus est Eu sebius. Christi enim regnum in perpetuum durat. Ceterum que de loco, in quo nasciturus erat Christus, adiecit Eusebius ut uera esse nihil dubium, ita ex illis uerbis: si introiero in tabernaculum domus mee. Sc. &c. Ecce audiuimus eum in Ephrata &c., nequam firmè probari sat scio. Loquitur enim in principio eius Psalmi de Templi fabrica, ac se magno desiderio edificandi templum nomini Iehova flagrante, & que ad structuram necessaria forent comparasse diligenter, affirmat.

Christus nominatio à Deo denunciatur, & ab omnibus hominibus agnosciatur, iudeorum uero gentem repudiatur.

Cap. XXII.

Parat ad inuocandum Deum Israel, quoniam ecce consolidans tonitru, & creans spiritum, & denuncians hominibus Christum suum, faciens Amos 5: manu & nebulam, & ascendens super celsa terræ. Dominus Deus omnipotens nomen ei, audire uerbum Domini, quod ego capio super uos lamentationem. Dominus Israel cecidit, non ultra adiungit ut resurgat. Virgo Israel lapla est in terra sua, non est qui erigat eam. Iam septimo loco Christum nominatum denuncians hominibus Deus, consolidare tonitru, & creare spiritum euangelicum prædicationis dicitur, quae tonitru nomine, propterea quod audienda sit ab omnibus hominibus, appellatur. Nam simili modo etiam spiritus quo Christus apostolos suos affauit, significatur. Quod quidem perspicue in Saluatoris nostri adventu completu est, in quo facturus Deus manu & nebulam canit, ihs qui salutare lumen suscepit manens uero Iudaïs, qui in ipsum non crediderint, contraria. Nam ad illos extremam quoque denunciationem oraculum apparet, dum lamentationem Iudaicæ gentis adiungit, quae ad ipsos statim peruenit, post nefarium aduersus Salvatorem nostrum Iesum Christum scelus. Exilio enim, uel ad hunc usq; diem domus Israel cecidit, & uisionem semel Deus ac denunciationem

tionem protulit, de casu illorum domo in Hierusalem, aduersus omnem illorum multitudinem, veluti eorum qui non amplius erigendi sunt, eo quod non adsit qui illos erigat: Non est, inquit, qui erigat eam. Postquam enim Christum qui ad illos uenerat, non suscepserunt, merito illos & deferuit, & in omnes transiit nationes, qui etiam tum prius ruinae causam illos edocuit, ut bi propè cum lamentatione se excusat, dicens: Hierusalem, Hierusalē, quæ occidit prophetas, & lapidas eos qui ad tempsi sunt: saepē uolui congregare filios tuos quomodo gallina pullos suos sub alas, & noluistis: ecce relinquitur domus uesta deferta.

Scholia in Cap. XXII.

Ex prophetia Amos testimoniūm de Christo Eusebius profert. & insine capitulo de incredulitate Iudeorum reiōtēō dicit. Congruuī illa cum uerbis Ioannis Euangeliographi: in sua uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, eis dedit poteſtām filios Dei fieri, hi qui credunt in nomine eius: Ioan. 1.

Christus nominatiōnē à Domino patre seruatur, & Christos suos seruat.

Cap. XXIII.

Abacuc 3. **E**gressus es in salutem populi tui, ut seruares Christos tuos: iecisti in capitā iniquitorum mortem. Aquila: Egredies es in salutem populi tui, in salutem tuam cum Christo tuo. Quoniam Aquila in plurali edidit singulare, quippe qui cum Christo dixerit salutem populo fecisse Deum uniuersitatem ipsa uerba apposuitus, quæ perspicue quod hic propositum est, tuentur. Erunt autem ex interpretatione ipsorum septuaginta, plures ab illo & per illum, qui Christi appellentur, de quibus dictum est: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari, qui quidem & in illum credirent, & sancta regeneratione in Christo unctione digni habiti sunt, & una cum sancto Apostolo dicere posseunt, Participes Christi facti sumus.

Scholia in Cap. XXIII.

A Christo seruatore nobis saluum faciūt eū populum Dei, & fideles Christos dicit in veteri Testamento, docet Eusebius. Refert Lucas cap: XI. Gestorum Apostolorum, Antiochiae primū Discipulos appellatos esse Christianos.

Christus nominatiōnē ab Iudeis circumuentiūt, & à gentiūbus agnosciāt;

Cap. XXIII.

Then. 4. **S**piritus uultus nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptio nibus eorum, de quo diximus. In umbra ipsius uiuētūs in gentibus. Ad mirabiles illi Dei prophetæ, quum diuinū spiritū intuerentur quod futurū erat, uictorū quidem leipso uerba autem sua, quaf ipsorum uiuentium, non futura ociosa, non apud Israel, sed apud gentes canebant: Christum autem rursum nominatiū, quasi illūm Christum a quo prophetici ipsi suppeditarent spiritū, comprehendendū dicebant in corruptionibus ipsoꝝ. Quorum: nempe Iudeorum, qui illum insidijs circumuentiūt. Attende uero hic quoꝝ, ut oraculum Christum predictū comprehendendū, quod sanē Christi secundo aduentū accommodari non possit, quem gloriosum & cum regno diuino futurum, prophetica oracula enunciāt. Quapropter ne cesse eff Iudeos aberrare, qui ea quæ ad secundum illū aduentū pertinet, quasi primo solent accipere, quum id nusquam ratio cōcedat: quippe quum fieri nullo modo possit, ut & pariter, & secundum idem, illum & glorioſum & abiectum fingamus: præterea cum honore & regno, & contrā, non habentem nequę speciem, neque decus, sed contemptum præ filiis hominum, rursus Saluatorem & redemptorem Israel, & contrā circumuentum ab illis, & quasi ouem duxit ad occisionem, & ab iniquis, qui inter eosde sint,

sint, traditū ad mortem. Quum autem satis commode ex nostris rationibus quedammodum ipsa rerum inspectio declarat, uaticinia de Christo in duo genera dividantur, ea quidem quæ ad humanā illius naturam spectant, tristiora sunt, in priorē illius aduentū completa esse confitemur: quæ uero maiorem gloriam habent, ac diuiniora sunt, adhuc usq; ad secundum illius aduentū expectantur. Prioris autem demonstratio euidentissima, Dei uitioꝝ per illum in omnes gentes progreſſa, & re ipsa declarata cognitio, quam uam, diversis modis innumerabiles canunt prophetice uoces, sicut uel ea quam proximē citauimus, in qua uerba illa continebantur, de quo diximus, in umbra ipsius uiuētūs in gentibus.

Scholia in Cap. XXIII.

Pacto, quod de primō & secundo Christi aduentū, in hoc capite, Eusebius, contra Iudeos disputat, refert. Ex sententiā enim sacre scripturæ discernit eum Christi aduentū qui in humilitate fuit ab eo qui in gloria erit in diuinisimo.

Christus nominatiōnē à Domino patre exaltatur.

Cap. XXV.

i. Reg. 2.

AScendit Dominus in celos, & tonuit: ipse iudicabit extrema terre, qui a dat fortitudinem regibus nostris, & exaltabit cornu Christi sui. Rechtigungem in celum rursus nominatiū Christi aut etiam Dei, oraculum intellexit, eiusdem dicitur oraculum, quæ in star tonitru ab omnibus exaudienda sit: item quod postea futurū est eiudicēt contra omnes iudicatum. Post hēc autem ipse Dominus datus robur dicitur regibus nostris. Hi uero erunt apostoli Christi, de quib; habebit in sexagesimo ieiōptimo Psalmo illud: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. In hoc quoque nominatiū Christi mentionem facit, qui ut homo, Salvator noster intelligatur, cuius aut cornu extollendum esse, dum uitatem in illo inuisibilem, & regnum illius significat. Confueuerunt ergo diuinæ literæ, ipsum regnum cornu applicare. Idem uero positum etiam in octogesimo octauo Psalmo: Et in nomine, inquit, meo exaltabitur cornu eius.

Scholia in Cap. XXV.

Vitium imponit Eusebius, descriptioni nominis Christi de Sacerdotio, diuinitate & beneficiis Christi Iesu preclaris disputat, adductis scripturæ & testimonij.

Christus nominatiōnē domum fideliēm à patre accipit ecclesiā suā, & sacerdotem fideliēm in omne tempus, qui ecclesiā sue cum Dei cognitio ne presit.

Cap. XXVI.

i. Reg. 2.

Ecclies ueniunt, & perdam semen tuū, & semen domus patris tui, "Sacerdotiū & non erit senex in domo tua. Hæc postquam ad Heli dixit oraculum, "um Christi præterea nonnulla, hæc etiam adiungit, dicens: Et suscitabo mihi ipsi facerē fidem, qui omnia iuxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo illi domum fideliēm, & ingreditur coram Christo meo omnes dies: Quum mutationem ac reiōtēō ijs qui non recta ratione operentur, diuinū minetur oraculum, alium ex alio genere constituturum se sacerdotem pollicetur, quem etiam dicit ingressurum in conspectu Christi sui, uel itinambulaturum in faciem unctū sui, quemadmodum Aquila interpretatus est, ut Symmachus, uerfaturum ante Christum suū. Sed quis tandem hic erit: omnis nimirum quicunq; ad sacerdotium Christi Dei cum pietate accesserit, cui quidem ecclesiæ domum, tanquam sapientis architectus atque ædificator ipse uniuersi Deus, se ædificaturum pollicetur, non aliam utique domum significans, quānam eam quæ nominatiū Christi per totum orbem terrarum erecta est, ecclesiā, ubi sane omnis quicunq; per Christum Dei consecratus est, secundum spiritualia ministeria, quæ placita sint, & ex anti-

Ff mo ac

Esa. 1. Dei dicitur facturus, quādō si qui per sanguinem taurorum atque hircorum, luxterem in figura ritum, sacra perficiebant, in odiū ea in quibus nominatiū Christus predictus fuerat. Veruntamen quia pluribus verbis quae Christo aduersa tristitia contigerunt, illius appellatione an-

nexa sunt, necesse est, quæ anteā dicta sunt de illius diuinitate repeteret, de qua in quadragesimo quarto Psalmō, qui inscriptus pro dilectō, tractatī su-
pra demonstrātūm, ubi oraculum in primis de illo tanquam de Rege tra-
ctans, post alia nonnulla hæc de Christi diuinitate adiungit: Sedes tua De-
us in seculū seculi, uirga directionis, uirga regni tui; dilexit iustitiam & o-
disti iniquitatem, propere uixit te Deus. Deus tuus oleo exultationis p̄-
participibus tuis. Planē enim in his, ut iam, anteā demonstrātūm, quām
ut ipse quoq̄ sit is quo agitur, Deus esse dicitur, qui iustitiam dilexerit,
oderitq̄ iniquitatem, atq̄ huius rei gratia, ab ipso Deo ac patre suo unctus
sit oleo p̄fstantiō atq̄ excellentiō quam esset illud figuratū, eo inquam
oleo quod exultationis vocatur. At enim quicunq̄ huiusc modi oleo, non
ab hominib⁹, nec p̄ homines, sed ab ipso Deo patre sit unctus, quid ali-
ud merito quām Christus sit nominandus? ergo eundem etiam Deum si-
mul nominari iam cōstat, quemadmodum quidem fū locis anteā demon-
stratum est. Verū que apud Esaīam scripta olim citauimus, hic quoq̄ repe-
tenda sunt, ubi ille ait: Spiritus Domini super me, cuius cauſa uixit me, euā-
gelizare pauperib⁹ misit me, sanare contritos corde, p̄dicare captiūs re-

Officium Christi. In his quoq̄ demonstrātūm, quādō qui quon-
dam sacerdotes ex hominib⁹, ad rei diuinæ cultum accedebant, hi unguen-
to artificiose comparato ungebantur. At quem prophetia significans, is uirtus
te diuinā unctus esse dicitur: & hoc totum ad Saluatorē nostrū lēsum,
qui solus uerus Christus est Dei, refereretur. Qui quidem Saluator in con-
uento ludorum quondam, quām prophetiam accepisset, & locum expo-
situs legendo percūtisset, in leipo completum esse quod lectum erat, edo-
cuit. Scriptum est enim, ut quām legiſel librum ac pliūisset, ministeroq̄ redi-
disset, deinde federit, utq̄ omnium oculū in conuentu in illum essent inten-
ti, atq̄ ut deinde cooperit dicens ad illos, quādō hodie completa est scriptura
hæc in auribus uestris. Hisce omnibus ad extreūm illa rūsus quæ apud
Mōsem legimus addenda censemus, qui quām exemplar sibi demonstra-
tum, Aarō fratrem suū pontificem constituisse, sicut oraculum ip̄i p̄-
ceperat, quod dixit, Facies omnia ad exemplar demonstratum tibi in monte
plane significātū, quod mentis, diuinōq̄ spiritu, magnum universt
pontificem uiderit, uerū utiq̄ Christum Dei: cuius dum imaginem cum
corporali, figurataq̄ adoratio describit eum qui sibi sit demonstratus,
alterius ueri Christi appellatione adornauit. Ipsiſum hoc diuinū quoq̄ Apo-
stolus comprobat, ubi de Mōsi legiſel dicit illud: Qui exemplari atque um-
brae deferuunt super coeleſitū. Et rūsus: Vmbram enim habens lex futu-
rorum honorum. Et rūsus: Nem̄ igitur uos iudicet in cibo aut potu, aut in
parte diei festi, aut neomenie, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum.
Nam si quādō ad ciborum indifferentiam pertinet, & quādō de diebus festis &
sabbatis lege sanctiā sunt, quādō umbra habentia, picturam altarum &
uerarum & occularum rerum conseruabant: non immēritō sis dicturus, p̄tissi-
cem quoq̄ alterius pontificis instar afflūptum fuisse, eundem q̄ Christum
denominatum, ad alterius & solius & ueri Christi imaginem: Qui ramenā
uerō tantisper relinquītur, dum uerus quidem Christus, ab uniuerso Deo
audit: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuo
rum. Et illud: Ex utero ante luciferum genui te. Et illud: Iurauit Dominus,

& nou-

Esa. 10.

Coloff. 2

& nō poenitebit eum: Tu es sacerdos in eternū secundum ordinē Melchi sedec. Per quā planē quū soboles Dei ac filius ante luciferū, atq̄ ante omne opificium exierit pontifex eternus est declaratus. Mōsi uero Christus tan-
quā in scenica actione, ad breue adornatus, similatus ē tempus, intermor
tales positus, cōputatus q̄ est alteri, qui solus est uerus, tradita ueritate & ue-
rus quidem Christus, necq̄ Moaīca uncōtōnis, necq̄ olei artificiose confectū,
terrestris uel aliquid materiae indigens, tamen uirtute, appellatione q̄ sua, to-
tum terrarū orbem imp̄lit: quippe qui denominatum à seipso in omni-
bus genitib⁹ Christianorū instituerit genus. Mōsi uero Christus, ne in ho-
minib⁹ quidem quod unquam nomen habuerit, perspicuum fuit, nisi qua-
tenus ipsius Mōsi scripta prodiderint. Et hic quidem seipso tandem post ex-
iūtum de Aegypto, ualis quib⁹dam puris, crūetisq̄ sacrificijs purgatus, oleo
uncius est comparato, ipsius Mōsem fortius uncōtōrem. Ille uero omnis for-
me princeps & uerus, ab initio in infinitū usq̄ ævum, totus per totum, ipse
qui sibi in omnib⁹ similiis, nusquam quicquam mutationis accipiens, Chri-
stus semper fuit, etiam prius quam ad homines uenerit, necq̄ itidem postea,
non ille quidem ab homine, neque illa materia quæ inter homines reperi-
tur, fed a supremo Deo ingenita diuinitate unctus. Et quoniam de illius ap-
pellatione in praefatione differimus, omnibus quæ dicta sunt quasi signum
imprimatur, illud quod apud sapientissimum Solomōn extat oraculum,
sic se habens in Cantico cantorum. Vnguentum euacuatū, nomen tuū.
Nam hic quoq̄ diuinā sapientiā donatus, & dignus habitus, qui quā le
creiōra sunt de Christo, & de eius ecclēsia contemplaretur. Idemq̄ quum
unius quidem tanquam sponsi supercoelestis, alterius tanquam illius spon-
sorū mentionem fecisset, & quereretur quod nām ipsi sponsor nōmen esset,
uocem emitit quasi ad illū dicens: Nōmen tuū, sponsō, unguentum est:
& unguentum non simpliciter, uerū euacuatū. Porro autem quod nām
tandem aliud sit nōmen, unguentum euacuatū significans, nōs ipsum Chri-
stū nōmen, nam alioqui nec fieri, necq̄ nominari possit Christus, si unguen-
tum infusum non sit. Quale uero hoc est unguentum quo unctus is, de
quo agitur, Christus est declaratus, in iis quæ superius habes, à nobis often-
sum est. Quām igitur de Christi appellatione hæc tenus tam multa locuti fu-
mus, agendum de leſi quoq̄ differamus.

Quādō etiam leſi nōmen apud priſos Dei familiāres in p̄cio fuit.

Cap. XXVII.

Primus rūsus Mōses quādō ad suū succēsorem alia ueteretur appelle-
tatione, leſum eum denominauit. Scriptum est enim, Hæc sunt nomina
uisorum, quos misit Mōses ad inspiciendam terram, & denominauit Mōses
Nāsem filium Nāe, leſum, & misit eos. Considera quādo parumper, ut loſie Name
propheta quinon parum doctus naturam nominiū erat, sed plurimum hac
quoq̄ in parte philosophatus, ut ex ijs sanctis uiris constat, quos ipse deno-
minauit, & ex causis propter quas denominauit: quippe qui inducat Abra-
ham, qui primum uirtutis à Deo accepit, suā ipsius Abraham integrum
appellationem. Quod fāne quid'nam sibi uelit, non est nūc demonstrandi
locus. Etaēdē ratione Sarai, denominat̄ dāram: & Iſaac, eum qui antequā
nascetur, rūsus dicit̄ fuerat: & Iacob eum qui p̄mō luſta, ex cognomi-
ne Iſrael decoratus. quādō idem alia innumerabilia de uī & natura nomi-
nū, diuinore quādō ut ea homini cōueniat, spirituq̄ Dei afflata sapientia ac
scientia percepta & cognita haberet, nec aliis quisquā ab initio ante ipsum,
Iēsu nomine uisus esset, primus diuino sp̄itu moderante, quem sibi in po-
puli principatu succēsorem erat declaratus, alio prius nomine uocatum,

Ff 2 ipse

ipse immutans, Iesum nominauerit: ut pote qui appellationem illi a maiori bus dum naferetur adiunctam, non sat idoneam fore censuerit: siquidem Naufem illum parentes vocauerant: At uero ipse Dei propheta, immutato natali nomine, uirum illum diuino spiritu annuente, Iesum uocat, non alter illum post mortem suam, omni populo preesse oportere ratus, quum utique futurum uideret, quas leges ipse posuisset, ut ex aliquando mutantur, si nemis acciperent, & eadem cum ipso Mose ratione quadammodo interrent: neq; alium quempiam quam unum Iesum ipsius Dei Christum, alteri reipublica, qua priorē longe melior, longe praestantior foret prefuturum. Itaque Mose quidem omnium prophetarum maxime admirandus, quum etramque Saluatoris nostri Iesu Christi appellationem, diuino spiritu instruimus distinctam, cognitamque haberet, utraque quali duobus regis dia dematis eos qui apud se omnium essent principum praestantissimi, decorauit. Itaque quum duobus principibus, duobusque ducibus populi, pontifici ipsi, ac suo ipsius successori, Christum & Iesum appellationes pro meritis tribuisset, ipsum quidem Aaron, Christum: Naufem uero, quasi, cum qui post mortem suam sibi esset successor, Iesum nominauit. Hoc igitur modo ipsius Mosi scriptura, Saluatoris nostri Iesu Christi nominibus insignita est.

scholia in Cap. XXVII.

Preclarissimo Iesu nomine Mosaicam historiam, uelut pretiosissima gemma, exornata esse, ex eo colligit Eusebius, quod ut Moses felicissimus ille quidem in nominum impositione, fratrem Christum: ita filium Nun successorem suum in Politica gubernatione, Iesum sive Iehosuam appellauit.

Quemadmodum Mosi successor Iesus, qui Angelus est uocatus, & populi dux futurus erat, reddens oraculum Christi nomen ferre dictus est. Cap. XXVIII.

Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, ut custodiat te in die, & introducat in terram, quam preparauit tibi: obseru eum, & ausculta illi: ne fueris aduersus illum contumax, non enim ueretur: nomen enim meum est in ipso: meo (inquit ipse Dominus) qui haec tibi respondeo, nomine inscriptis est, qui populum introducitur est in terram promissionis. Quod si Iesus hic fuit, non aliud, constat iam tum Dominum hic dicere, nomen suum illi esse impostum: non igitur mirum est, si angelum quoque ipsum uocat, quando etiam de Ioanne, qui homo fuit, plane dictum est illud: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit uiam tuam ante te.

scholia in Cap. XXVIII.

Evidem Iehosuam Nun F. Angelum appellatum, Eusebius monet. Mibi uidetur illud oraculum, de Christo, qui ductor populi Dei fuit, potius quam de Iehosuah interpretandum. Delector autem allegoria de Iehosuah, non autem Mose, populum Israeliticum in terram promissam ducentem, quam de Christiano fide insufficente & saluante gratis, aduersus legalem iustificationem ex operibus, orthodoxyi Theologo Paulinam doctrinam sequentes, interpretantur. Illorum uenitijis nobis quoque, constantiis me infestantibus.

Quod etiam Iesus filius Ioseph fatus magnum, imaginem ac figuram gestis Salvatoris nostri, qui ueterem, que iam tum insaluerat, humanarum animarum seruitutem, ad Deum conuerit. Cap. XXIX.

Zach. 3. **E**t ostendit mihi Dominus Iesum facerdotem magnum, stantem ante faciem angeli Domini, & diabolus stabat a dextris eius, ut aduerafaretur ei, & Dixit Dominus ad diabolum: Incepit Dominus in te diabole, et incepit Dominus in te, qui elegit Hierusalem. non ne ecce hoc, quasi torris erutus

eritus ex igne: & erat Iesus induitus uestibus sordidis, & stebat ante faciem angelii Domini, & respondit, & ait adstantes ante faciem, dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce abstuli a te iniurias, & induit eum tunica latra, & imponite cedram mundam super caput eius. Et induerunt illum uestimenta. Ac deinde adiungit: Audi nunc Iesu facerdos magne, tu & proximi tui sedentes ante faciem tuam, quoniam uiri prodigorum inspectores sunt, quoniam ego adducgo seruum meum orientem. & pol paulum his quæ dicta sunt adiungit, dicens: Et factum est uerbum Domini ad me, dicens: Sum ea quæ sunt ex transmigratione a principibus & oraculis eius, & ab ijs qui cognoverunt eam, & ingredieris in die illa in domum Sophonis uenientiam de Babylone, & accipies argentum atq; aurum, & facies coronas, & impones super caput Iesu filij Iosephi sacerdotis magni & dices ad eum: Haec dicit Dominus omnipotens, Ecce uir, Oriens nomen ei, & subter cum orietur, & adiungit dominum Domini: & ipse accipiet uitatem, & sedebit, & principatum obtinebit in sede sua, & erit facerdos a dextro eius, & confilium pacificum erit inter utrumque. Hoc quoque in loco propheta magnus sacerdos, qui dicitur Iesus, apertissimam imaginem, & notam euidentissimam seruare mihi uidetur Saluatoris nostri Iesu Christi, quando & illius nomine decoratur, & populi de Babylonie redeuentis, qui captiuus illi fuerat, ductor existit. Nam Saluator quoque noster Iesus Christus per Elia Isaiæ. 61. iam dicitur missus, ut nunc sit captivus remissionem, & cæcis uisum, consolatur omnes qui in luctu sint, detegit lugentibus Sion, gloriam pro cinere, atque unctionem laetitiae. Habes igitur iam duos magnos pontifices: Christum quidem apud Molem: Iesum autem eum de quo nunc agitur, qui ueritatis circum Saluatorem ac Dominum nostrum Iesum Christum notas & signa, in se ipsis pertulerint. Sed enim Aaron qui apud Mosem Christus est, quum Aegyptiaca seruitute populum liberaverit, & ad libertatem & curam professionis ad Aegyptio illorum dux fuerit, probè seruabit imaginem eius, qui uerus est dominus. Nam hic planè nos omnes, qui de gentibus afflupsumus, ab Aegyptiaco simulacrorum cultu liberauerit: at uero qui apud prophetam Iesu fatus facerdos magnus, redemptibus de Babylonie in Hierusalem praefuit, signum ipse quoque ferens Iesu Saluatoris nostri, quem habemus facerdos item magnum, qui quidem celos ipsos penetrauerit, a quo nos etiam ipsi quasi de Babylonie, hoc est de confusione ac seruitute uite praefestis liberati, ad coelestem ueramque Hierusalem contendere instruximus. Porò autem meritò qui ueritatis imaginem in seipso cerebat Iesu, sordidis induitus uestibus fuerat, diabolusque a dextris illius stetit, eidemque aduersus eum dicitur nam uerus item Saluator ac Dominus noster Iesus, quum ad Christus nos nosfam uulnus defecderit seruitutem, peccata nostra sustulit, atq; humanas dibus nostris fortes abfiterit: & quæ illi in passione probria illata sunt, ex mansuetudine quodammodo charitateque erga nos sua sustulit, quapropter Elafas sic ait: Hic peccata do iniquitas nostrator, & pro nobis est in dolore, & nos existimauimus eum esse in labore tuus. re, & in plaga, & in afflictione: ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras, quinetiam Ioannes Baptista, quum Dominum uidister, ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Paulus quoque his similia scribens de illo, inquit: Eum qui peccatum non nobis fecit, ut non efficeretur iustitia Dei in ipso. Item: 2. Cor. 5. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus. Hac Gal. 3. 1. igitur uiuens dum canit prophetia, apertus ea ipsa significat, ubi ait: Et Iesus erat induitus uestibus sordidis: ueruntamen ijs depositis, quo tempore in celum ascendit, ac de seruitute nostra ad ea quæ ipsius propria sunt, reuersus est: tum uero paternæ diuinitatis diademate est coronatus, & paterni lu-

minis splendidissimum uestimentum inductus, cedariis diuina, atq; alijs pontificis ornamentis decoratus. Non est autem difficile etiam ea quæ ad diabolum spectant interpretari, qui quidem etiam nunc dum Christi doctrinæ aduersatur, atque illi ecclæsia, quæ à Christo per totum terrarum orbem ereta est, ipsi Saluatori nostro aduersatur: ut pote qui ante quoq; contra illum steterit, dum is adest nos à seruitute, quam sub hoc ferebamus, liberaturus, nempe illum hic tentauit, & semel prius, & iterum postea, quum sub ipsam passionem illi insidias comparauit: ad extremum ille quum & ipsum diabolum, & eos qui sub ipso degunt, uniuersos, & inimicos & hostes, iuustum nostrum effugientes, in fugam uertit: nos qui captiui tenebamur, suos effectus domesticos, arque de nobis ipsiis, tanquam de viuis lapidibus, domum Dei, ipsamque pietatis tempore publicans struxit, urtu ac merito illi oraculum sit accommodandum, quod ait: Ecce Oriens nomen ei. & subter ipsum orietur, & adiscabit dominum Domini, & ipse accipiet uirtutem, & sedebit, & principatum tenebit in sede sua. Attende igitur diligenter, quemadmodum hic quidem spirituali quodam moro de antiquo loquens Iesu, qui imaginem ueris ferebat, sic dicit: Ecce Oriens nomen ei. Paululum uero progressus, quasi de alio qui sit Oriens, ipsi illi qui tunc aderat, Iesu dixerit: Audi iam nunc ô Iesu, sacerdos magne, & tu, & proximi tui. Quoniam uiri prodigorum inspectores sunt: Ecce ego adduco serum meum, Orientem. Si igitur semo erat de alio qui uenturus esset, acuerius quam ille qui tunc aderat, Oriens nominatus, certè imago uenturi Oriens ille erat, ut pote qui in imagine non solum Iesu, sed etiam Oriens diceretur: siquidem tanquam ad ipsum presentem, uerba illa. Ecce uir, Oriens nomen ei, ad illum dicta sunt. Merito igitur imaginis gratia, hic quoq; Salvatoris nostri appellatione dignus habitus est nimis quemadmodum etiam Orientis. Nam ipsum Iesu nomen in nostram linguam conuersum, salutare Dei significat. Etenim Iosua apud Hebreos salus. Filius autem Nun apud eisdem locis nominatur. Iosue vero est, Iahō salus, hoc est Dei salutare. Itaq; merito sic ubi Dei salutare in nostris codicibus lectum fuerit, nihil aliud prorsus quam Iesum Hebraical lingua significari, pro comperto habeas. Quum hæc tenus de Salvatoris nostri appellatione à nobis dicta sint, ab alio rursus principio orationem renouantes, ad perfectiores de eodem propheticas demonstrationes transeamus.

Scholia in Cap. XXXIX.
Iesum Iosephi Petri Archipontificis iudeorum, qui ipso & Zorobabele ducibus à Babylonie reverti sunt, Domini nostri Iesu Christi typum suis, testimonio grauissimo Zacharie prophete probatur. Quæ in fine capituli de notatione nominis Iesu, Eusebius assertus, conferenda sunt cum uerbis Angli ad Iosephum de Maria Iosepho eiusq; filio Petri autem filium, & uocabulo nomen eius Iesu sive eni-
saluum faciet populum suum à peccatis suis. Matth. 1 De hoc nomine Petrus concionatur.

Act. 4. uerf. 1. 2. Nec est in alio quoq; salus, nec enim aliud nomen est sub
cello datum inter homines, in quo oportet nos Saluos
feri. Tantum de 4. libro dicitur & p. xix.
notare libuit.

PRAEFATI.

P R A E F A T I O.

 Vum quib. modis de Saluatore nostro Iesu Christo *Theorie de sto tractemus*, iij duo nobis in proximo Euāgelice Christo mo-
demonstrationis uolumine ostensi sint: unus qui-
dem eorum, natura nostra superior est, ultraq; illā
excurrit. Hoc sanè modo affirmamus illū esse uni-
cum Dei filium, siue Dei essentiam referēs uerbum, uniuersic hu-
ius autorem, siue essentiam intelligentem, ac Dei primogenitam
uirtutem atq; naturam, uimq; diuinam, quæ omnem habet uirtu-
tem, & omnia, quæ facta sint, antecedat, siue ingenitæ naturæ intel-
ligentæ imaginem. Alter uero modus nobis magis cognatus, ma-
gisq; familiaris agnoscitur. Hoc enim definimus illū esse Dei uer-
bum, quod in homine patet nam pietatem denūciet, quo quidem
modo quodam ille apud priora secula in hominis habitu, ijs qui
cum Abraham, ijs in quaum, qui cum ipso illo principe gentium a-
pud Deamicos tanto pere celebrato uixerit, apparuit. Qui tum *Ebr. 3,*
rursus apud homines uisendus expectabatur, & qui iam ante per
hominis ortum, & nostro corpori simile corpus, omnia probra
passurus dicebatur. Itaq; nobis de illo prophetica exposituris te-
stimoniorum, recta uia, rectoq; ordine procedet oratio, si iam nunc in
primis quemadmodum quæ promissa sunt postulant, id quod
primum est exploremus: & quæ in Euangelij de illo extat theo-
logia, hanc à veterum prophetarum testimonio comprobemus.
Sed ante necesse est considerare, quis nam fuerit modus, quod
prophetæ apud Hebreos Dei spiritu implerentur, à quibus uti-
que etiam quæ prædicta sunt, antehac edocti sumus.

SCHOLIA IN PRAEFATIONEM LIB. V.

1 *D*uplicem esse modum *Theorie de Christo Iesu Servatore nostro*, alterū qui captū nostrum si-
pert, alterū qui fidei quæ gratis operatur in *Electis Spiritus Domini* administriculo utiung,
cōprehendi positi, dū bonitatem Christi & eius merita & uiles intuentur, in principio libri huius, Eu-
sebius indicat. 2 *O*raculus sacro sancitis Prophetarum, responsa cōmentitia Ethniciorū demonum nea-
quaquam esse conferenda doceat, ac de Legū apud Ethnicos, uarietate, pugnante & quarundam turpitu-
dine quædā eo consilio addit ut que fuerit Idolomania, qui furores in Ethnici Dīs, heterophantis, Lea-
gūtioribus alijs, multis, palam cōficit. 3 *D*eos Gentium ne legum, nec artū bonarum, nec ullius ho-
nestæ & nulli rei uel inventores uel audiores. 4 *T*urpitudinis autem & omnis generis scelerū labore con-
spicatos fuisse demones, probat Eusebius. 5 *I*llud uero opere pretiū erit obseruare, quod Mosi scri-
pia uerbi Eusebius tanquam diuina, impuris Demonis responsis opponens discernit in *Isopacy de Vitis*
Patrum, in quibus pulcherrimorum uirtutū exempla extant in uerberis, & leges Mordes, ceremoniæ
forenses, & doniq; in wōspōrētā, de rebus futuris. 6 *P*rophetis omnibus in genere tri-
buit Eusebius, beso & iacy de Deo Patre, & Filio, & wōspōrētā ad uirtutes, que sunt fructus Spiri-
tus. Cum his exhortationibus coniuncte fuerunt Communiones penitentiarum, quibus essent officiendi ij
qui contra conscientiam delinquent. Omnia in hoc Eusebius Proemio, & in sequentibus, eo spectant,
ut intelligamus sanctos Prophetas ex Spíritu Christi locutos esse.